

ТЕМА 9

ЗРОСТАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ

*У сучасному світі на економічні цикли дивляться приблизно саме так, як стародавні єгиптяни – на розлиття Ніла. Це явище повторюється через певні проміжки часу, має дуже важливе значення для всіх, але його дійсні причини приховані від зору.
(Дж. Кларк)*

1. Економічне зростання. Теорії економічного зростання.
2. Циклічність ринкової економіки. Види циклів та їх економічна основа.
3. Безробіття, його види, вплив на економіку.
4. Інфляція, причини та наслідки.

Основна література

1. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія. – К., 2000. – (Тема 18, 19 – с. 422-473).
2. Воробйов Є.М. та ін. Економічна теорія: Посібник вищої школи / Під заг. ред. Є.М.Воробйова. – Харків; Київ, 2001. – (Глава 27, 29 – с. 563-579, 601-626).
3. Економічна теорія: Підручник / За ред. В.М.Тарасевича. – К., 2006. – (Глава 22-23 – с. 440-468).
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К., 2003. – (Глава 15, 16 – с. 354-373, 386-391).
5. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посібник. – К., 2005. – (Розділ 13, 17 – с. 177-180, 183-185, 242-262).
6. Палехова В.А. Макроекономіка. – Миколаїв, 2005. – (Тема 2, 3, 9 – с. 51-121, 269-290).
7. Палехова В.А. Політична економія. – Миколаїв, 2001. – (Розділ IV, тема 13-14 – с. 104-117).
8. Панчишин С. Макроекономіка. – К., 2001. – (Тема 5, 9, 10 – с. 141-181, 296-365).
9. Політекономія / За ред. Ю.В.Ніколенка. – Київ, 2003. – (Глава 13, 14 – с. 284-328).

Додаткова література

1. Базелер У., Сабов З., Хайнрих Й., Кох В. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь. – СПб., 2000. – (Глава 25, 27, 28 – с. 643-661, 705-747).
2. Камаев В.Д. и колл. авт. Экономическая теория: Учебник. – М., 1998. – (Раздел III – с. 414-440, раздел IV – с. 547-567).
3. Курс экономической теории / Под ред. М.Н.Чепурина, Е.А.Киселевой. – Киров, 2002. –(Глава 19, 23, 25 – с. 414-437, 553-584, 606-649).
4. Семюелсон П.А., Нордгауз В.Д. Макроекономіка. – К., 1995. – (Розділ 12, 13, 14, 15– с. 297-386).
5. Теоретическая экономика. Политэкономия: Учебник для вузов / Под ред. Г.П.Журавлевой и Н.Н.Мильчаковой. – М., 1997. – (Глава 12, 16, 17 – с. 202-209, 261-273, 286-292).
6. Хейне П. Экономический образ мышления. – М., 1997. – (Глава 15 – с. 483-504).
7. Экономика. Учебник / Под ред. А.И.Архипова, А.Н.Нестенко, А.К.Большакова. – М., 1999. – (Глава 13 – с. 335-357, глава 14 – с. 358-374).
8. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред. акад. В.И. Видяпина, акад. Г.П. Журавлевой. – М., 1999. – (Глава 25, 38-41 – с. 337-348, 385-425).

Основні категорії

Екстенсивні та інтенсивні чинники економічного зростання, економічний цикл, підйом, спад, пожвавлення, скорочення, пік (бум), депресія, малі, середні цикли, “довгі хвилі”, фрикційне, структурне, циклічне безробіття, закон Оукена, інфляція: відкрита, прихована, повзуча, галопуюча, гіперінфляція, збалансована, очікувана, інфляція попиту й пропозиції, стагфляція, крива Філіпса, сукупний попит, сукупна пропозиція, макроекономічна рівновага, “шок пропозиції”.

Контрольні завдання

1. Тривалий час у нашій країні переважав екстенсивний тип економічного зростання. Сьогодні пріоритет надається інтенсивному шляху відтворення. Чим це пояснюється? Які існують форми інтенсивного відтворення?⁶

---

⁶ Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – С. 185.

2. Які чинники розвитку економіки можна віднести до екстенсивних, а які – до інтенсивних: зростання кількості працюючих; запровадження нової технології; підвищення кваліфікації робітників; зменшення витрат палива; зростання продуктивності праці; зростання обсягу витраченої сировини та матеріалів?
3. Поясніть, які економічні цикли слід вважати базисними – малі, середні чи великі? Чому?
4. Що є головною причиною циклічного розвитку економіки: а) помилки господарювання; б) політичні події, які відбуваються в країні; в) тип економічної системи, що панує в країні?
5. Криза вважається населенням негативним явищем в економіці. Проте вона несе із собою й конструктивні зміни. З наведеного переліку оберіть наслідки, що негативно та позитивно позначаються на економіці: а) оновлення основних засобів виробництва; б) зростання безробіття; в) незавантажентість виробничих потужностей; г) зниження витрат виробництва; д) відмирання деяких економічних систем; е) зниження життєвого рівня населення.
6. Чи носить циклічна форма розвитку загальний характер? Якими причинами Ви схильні пояснити економічну кризу в Україні?
7. Вітчизняне підприємство збанкрутувало внаслідок конкуренції з іноземним виробником, який реалізує продукцію за більш низькими цінами. До якого виду можна віднести безробіття, що виникло внаслідок цього?
8. В Україні спостерігається стійке зниження кількості населення. Вважається, що демографічний процес за своєю природою не є об'єктом прямого регулювання. Проте цей процес має негативні економічні наслідки для країни. У чому їх сутність? Як можна цих наслідків уникнути?
9. Визначте рівень робочої сили в країні, якщо наявні такі статистичні дані: чисельність населення – 48 млн. чол., з них – учнів і студентів – 15 млн., пенсіонерів – 12,2 млн., осіб, які ведуть домашнє господарство, – 2 млн. осіб, таких, що не мають потреби працювати (незалежно від джерел їх доходів), – 6 млн.
10. Чому за наявності апробованих механізмів боротьби з безробіттям його природний рівень у розвинених країнах протягом чотирьох останніх десятиліть неухильно зростає?

11. Природний рівень безробіття – 5%, фактичний рівень – 11%. Якщо обсяг ВВП склав у цих умовах 450 млрд. тугриків, який обсяг ВВП був загублений внаслідок надмірного безробіття?
  12. На скільки відсотків змінилися реальні доходи, якщо заробітна плата зросла з 400 до 600 тугриків, а рівень цін за цей же час підвищився на 180%?
  13. Як можна виміряти темпи інфляції, коли ціни на різні товарні групи зростають неоднаковими темпами?
  14. У більшості своїй інфляцію пов'язують з недоліками кредитно-грошової політики. Проте існують і немонетарні причини інфляції. Назвіть їх.
  15. Прокоментуйте витяг зі статті “Вспомним о стагфляції” (Експерт. – №37(40). – 3-9 октября 2005 г.): “... зараз домінує приватний сектор... Споживання, так сильно підготоване соціальними виплатами до, під час і після президентських виборів, з останніх сил підтримує згасаюче економічне зростання. Продовження попередньої політики соціального відгодовування неможливе. По-перше, бюджет і так з останніх сил видає ресурси на фінансування соціальних витрат, які вже досягли 80% всіх видатків... А по-друге, інфляційні очікування населення залишаються вкрай високими – за опитуваннями, більше 90% українців очікують прискорення інфляції”. Чи існує за таких умов загроза стагфляції? Що може виступати причинами стагфляції? Порівняйте причини цього явища в 70-ті роки ХХ століття в розвинутих країнах, 90-ті роки ХХ століття в Україні та сучасний стан економіки України. Які методи пропонують сучасні економісти для боротьби із стагфляцією?
  16. Хто програє і хто виграє від інфляції?
  17. Прокоментуйте один із висловів (на Ваш вибір).
    - Деякі економісти підкреслюють, що головна причина інфляції – політична. М.Домбровський, колишній зам. міністра фінансів Польщі, стверджував, що “будь-яка інфляція має перш за все політичне коріння”. Аналогічних поглядів дотримувався і Ф.Хайєк.
    - Видатний французький економіст Л.Столерю писав: “Сподіватися загальмувати інфляцію, обмежуючись блокуванням цін, настільки ж марно, як і сподіватися зупинити підвищення температури у хворого блокуванням термометру”.
- (Виконайте завдання письмово.)**

Тестові завдання

1. Економічне зростання характеризується:
  - а) зсувом кривої виробничих можливостей праворуч;
  - б) зсувом кривої виробничих можливостей ліворуч;
  - в) зміною нахилу кривої виробничих можливостей;
  - г) зсувом кривої виробничих можливостей угору?
2. До екстенсивного типу зростання належить:
  - а) покращання рівня належить;
  - б) підвищення продуктивності праці;
  - в) знайдення нового родовища корисних копалин;
  - г) депопуляція населення?
3. Інтенсивний тип економічного зростання має місце тоді, коли він відбувається за рахунок:
  - а) збільшення кількості продукції;
  - б) збільшення кількості та якості продукції;
  - в) підвищення якості продукції;
  - г) зменшення кількості та якості продукції?
4. Умовою збалансованого економічного зростання є:
  - а) рівність темпів зростання сукупного попиту та сукупної пропозиції;
  - б) перевищення темпів зростання сукупного попиту над сукупною пропозицією;
  - в) перевищення темпів зростання сукупної пропозиції над сукупним попитом;
  - г) відсутність податків в економіці?
5. Теорії росту неокейнсіанців виходять з припущення, що всі змінні є:
  - а) екзогенними;
  - б) ендогенними;
  - в) незалежними одна від одної;
  - г) немає вірної відповіді?
6. Економічне зростання розглядається як позитивне, так і негативне явище. Одним з позитивних наслідків економічного зростання є:
  - а) зникнення старих професій, поява нових (невпевненість у майбутньому);
  - б) підвищення рівня життя;
  - в) забруднення навколишнього середовища;
  - г) втрата людиною радості творчості через поглиблення поділу праці?

7. Фаза в економічному циклі, що характеризується пожвавленням виробництва та зростанням рівня цін, називається:
- а) спад;
  - б) підйом;
  - в) скорочення;
  - г) немає правильної відповіді?
8. У чому основна причина виникнення “довгих хвиль”:
- а) коливання світових запасів золота;
  - б) епідемії та війни;
  - в) оновлення елементів промислової інфраструктури з тривалим періодом користування;
  - г) оновлення основних запасів виробництва?
9. До запізнених показників відносять:
- а) чисельність безробітних;
  - б) пропозицію грошей;
  - в) індекс очікувань споживачів;
  - г) обсяг замовлень виробників?
10. Проциклічні показники – це ті, що:
- а) зростають під час підйому і спадають під час спаду;
  - б) спадають під час підйому та зростають під час спаду;
  - в) не пов’язані безпосередньо з економічним циклом;
  - г) зростають під час підйому і потім фіксуються?
11. Відсоткова ставка є:
- а) проциклічним показником;
  - б) протициклічним показником;
  - в) ациклічним показником;
  - г) антициклічним показником?
12. Незначне підвищення цін, скорочення масштабів безробіття, зростання попиту на грошовий капітал – це фаза:
- а) пожвавлення;
  - б) кризи;
  - в) підйому;
  - г) скорочення?
13. В якому випадку знизиться реальний прибуток або рівень життя:
- а) номінальний прибуток відстає від інфляції;
  - б) відтік інвестицій за кордон;
  - в) норма прибутку нижча за ставку відсотка;
  - г) всі відповіді вірні?
14. Дія якого з чинників не викликає циклічності:
- а) природні (астрофізичні, біологічні);

- б) техногенні (технологічні уклади, чинники технічного оновлення);
  - в) економічні (надвиробництво, інфляція);
  - г) немає правильної відповіді?
15. За методологією Міжнародної організації праці, безробітними вважаються особи віком 15-70 років, які:
- а) не мають роботи;
  - б) протягом останніх чотирьох тижнів шукають роботу;
  - в) упродовж найближчих двох тижнів готові приступити до роботи;
  - г) всі відповіді вірні?
16. Вид безробіття, пов'язаний з пошуком або очікуванням роботи за фахом, називається:
- а) структурним;
  - б) циклічним;
  - в) вимушеним;
  - г) немає правильної відповіді?
17. Рівень безробіття розраховується відношенням:
- а) зайнятих до потенційної робочої сили;
  - б) безробітних до реальної робочої сили;
  - в) суми зайнятих і безробітних до робочої сили;
  - г) безробітних до потенційної робочої сили?
18. Природний рівень ВВП:
- а) це рівень безробіття;
  - б) визначається в стані економіки, коли застій або падіння виробництва пов'язують із зростанням безробіття;
  - в) це обсяг національного виробництва, що відповідає природному рівню безробіття;
  - г) це обсяг національного виробництва, що відповідає природному рівню інфляції?
19. За законом Артура Оукена:
- а) якщо фактичний рівень безробіття менше природного на 1%, то реальний ВВП відстає від потенційно можливого на 2-3%;
  - б) якщо фактичний рівень безробіття перевищує природний на 1%, то реальний ВВП відстає від потенційно можливого на 2-3%;
  - в) якщо фактичний рівень перевищує природний на 2-3%, то реальний ВВП відстає від потенційно можливого на 1%;

- г) якщо природний рівень безробіття дорівнює нулю, то реальний ВВП спадає темпами фактичного безробіття?
20. Приховане безробіття може бути виражене:
- а) надлишковою зайнятістю;
  - б) працівниками, що вимушено працюють неповний робочий день;
  - в) працівниками, що знаходяться в планових відпустках;
  - г) всі відповіді вірні?
21. Одним із основних найважливіших напрямків державної політики щодо скорочення безробіття є:
- а) використання трудомістких технологій;
  - б) стимулювання зниження народжуваності;
  - в) страхування на випадок безробіття;
  - г) всі варіанти є вірними?
22. Безробіття, що виникає взимку у фермерських господарствах, називається:
- а) циклічним;
  - б) структурним;
  - в) сезонним;
  - г) фрикційним?
23. Крива Філіпса демонструє:
- а) диференціацію доходів у суспільстві;
  - б) залежність між динамікою безробіття та рівнем цін;
  - в) залежність між працею і капіталом;
  - г) залежність між ціною і обсягом товарів?
24. Поєднання інфляції і стагнації описується таким явищем, як:
- а) депресія;
  - б) економічна криза;
  - в) дефляція;
  - г) стагфляція?
25. Інфляція попиту виникає:
- а) в умовах надлишкового сукупного попиту;
  - б) із збільшенням витрат виробництва і зменшенням сукупної пропозиції;
  - в) в умовах надлишкового сукупного попиту і збільшення витрат виробництва;
  - г) немає правильної відповіді?
26. Яке з нижчеперелічених тверджень не є вірним:
- а) інфляція знецінює заощадження;
  - б) інфляція стимулює до підвищення продуктивності праці, щоб отримувати вищу зарплату;

- в) інфляція зменшує поточне споживання;
г) інфляцію можна подолати раз і назавжди правильною політикою держави?
27. Зміни яких показників найбільше сприяють інфляції попиту:
- а) зростання індивідуальних податків;
  - б) зростання граничної схильності до заощаджень;
  - в) зростання доходу кінцевого використання;
  - г) зростання ставки процента?
28. Яке з явищ не характеризує гіперінфляцію:
- а) усі намагаються заpastися товарами довготривалого користування;
  - б) наймані працівники вимагають вищої зарплати;
  - в) фірми посилено вкладають гроші в інвестиційні товари;
  - г) ціни дуже швидко зростають?
29. Дисбаланс між сукупним попитом та сукупною пропозицією, що виявляється у загальному підвищенні цін, називається:
- а) девальвація;
  - б) інфляція;
  - в) політика “дорогих грошей”;
  - г) немає вірної відповіді?
30. Який з перелічених показників не застосовують для вимірювання інфляції:
- а) індекс споживчих цін;
  - б) індекс цін Пааше;
  - в) темп інфляції;
  - г) немає вірної відповіді?
31. Інфляція, за якої ціни зростають від 20 до 200% на рік, називається:
- а) галопуюча;
  - б) повзуча;
  - в) незбалансована;
  - г) гіперінфляція?
32. Інфляція, за якої ціни на різні товари змінюються неоднаковими темпами, називається:
- а) галопуюча;
  - б) повзуча;
  - в) незбалансована;
  - г) гіперінфляція?

33. Залежно від державної політики регулювання, інфляція буває:

- а) відкрита і приглушена;
- б) збалансована і незбалансована;
- в) почасова і перманентна;
- г) немає вірної відповіді?

34. Залежність між інфляцією і заробітною платою отримала назву:

- а) “замкнене коло”;
- б) “інфляційний трикутник”;
- в) “інфляційна спіраль”;
- г) такої залежності взагалі не існує?

35. Один з найпоширеніших заходів адаптації до інфляції, суть якого полягає у законодавчому встановленні необхідності збільшення номінальних доходів, насамперед фіксованих, на певну величину, пов’язану із темпами інфляції, є:

- а) індексація доходів;
- б) політика доходів;
- в) “замороження цін”;
- г) немає правильної відповіді?

36. Рівняння Фішера показує:

- а) залежність між рівнем грошової маси і рівнем номінального ВВП;
- б) залежність між рівнем цін і рівнем обсягу продукції;
- в) обидві попередні відповіді правильні;
- г) залежність індексу споживчих цін в поточному році від індексу споживчих цін в базовому році?

37. Що було основою антиінфляційної програми в Україні у 1994-1996 роках:

- а) приборкання інфляційних очікувань;
- б) запровадження фіксованого обмінного курсу;
- в) припинення імпорту енергоносіїв;
- г) заморожування цін і заробітної плати?